

ОГЛЕДАЛО СРБСКО

ЗА ЁЗИКЪ, ПОВѢСТНИЦУ, И СМЪСУ КНЪИЖЕВНУ.

Издази
сваких' 5 недѣля'
2 табака.

Parvi propelemus et ampli!

Предплата
На годину 3 фор. а.в.
На половину
т. е. 5 свез. 1 фор. 50

Издаватель и уредитель
Дрѣ Іованъ Хацићъ—Светићъ.

Помоћникъ и дѣловодитель
Петаръ Нинковићъ.

I

Спомени

Изъ моего Дневника (У.)

То лѣто (1837), докѣ смо се мы јошѣ у Београду съ прегледа-
нѣмъ закона' бавили, дошао е у Србию конзулъ енглезскій *Георѣ Хо-*
цесъ, полковникъ, са еднимъ секретаромъ, капетаномъ *Ниломъ*, и еднимъ
толмачемъ. На четоканку изъ Земуна прелазећи огласио е долазакъ свой
пуцнявомъ топова. Већ напредъ простирао се гласъ о нѣговой сѣино-
сти и богатству, што обично на истоку важност дае, кою е подпома-
гао и увеличавао изгледъ нѣговога високаго стаса и праваго држання.

Бую е оженѣнъ, но безъ дѣце. Као конзулъ и политичный агентъ
упућенъ е бую на кн. Милоша, на кога е и вѣровно писмо управлѣно
было; и одтуда се намѣра правительства енглезскога напредъ провидити
дала. Што е одъ Паше Београдскогъ при првомъ састанку сѣдећи до-
чеканъ, а не на ногу, нашао се одъ нѣга уврећенъ, и говорио е про-
тивъ нѣга, и тимъ е одмахъ у почетку више наклоности показивао према
Србима него према Турцима. У оно време е у Београду јошѣ мало кућа'
было угледныхъ и пространныхъ за угодно пребиванъ. Зато е кн. Милошъ
нѣму дао ново земаљско зданіе, кое е онда текъ сазидано было за
Совѣтъ у Сава мали за обиталиште. И тако по споляшнѣмъ изгледу онъ
е већма упадао у очи него Аустрійскій конзулъ, кои е према своме
положаю врло малу плату имао, са еднимъ писаромъ, те ние ни куће во-
дити могао, но е изъ гостилника давао доносити ело.

Хоцесъ е нашао у Србији добро земљиште и врло удесно станъ
за намѣре свога Двора. Ерѣ у оно време е како свию великихъ сила'
тако и Енглезске найвећа желя и тежня была, одбити уплывъ Русіе
одъ Србіе па и одъ осталихъ християна у Турской. И тако како е видіо
поцѣпане старѣшине србске, и познао, да су у завади са кн. Мило-

шем, да они прибѣгаваю Руси, да Русия нѣи у заштитѣ узима, да ова кн. Милоша нагони на законито владанѣ, на постановлѣнѣ устава и закона, онѣ се обратио кн. Милошу, те е нѣгово неограничено владанѣ подржавао, и нѣга противѣ навале и уплива русскогѣ храбрио. Ово е онѣ чинио и устмено и писмено. За посредника, повѣреника и толмача служио му е у томе докторѣ *Кунибершѣ*, родом Талиянѣ, кои се дуже време у Србији бавио, и езикѣ сръбскій научио; а од стране кн. Милоша быо е Живановиѣ, преко коих су се споразумѣвали. И овдѣ се догодио чудноватый и необычный случай, да е Хоцесѣ као слободнякѣ и управо радикалацѣ енглезскій подржавао кн. Милоша у неограниченом самовольству противѣ уставнога станя, и сметнѣ и препоне правио, да се у Србији уставность или конституция неуведе, а Русия као абсолютна или неограничена влада заузимала се за уставность и законно станѣ, подржаваюѣи, и бранеѣи старѣшине, кѣ нѣой прибѣгавше, кое е кн. Милошѣ за бунтовнике проглашавао. Ово многи нису хотѣли вѣровати, што имѣ се чинило неприродно, и опет е овако было, пошто Хоцесу ние стало было до свога начела, нити до користи сръбске, но до извршеня задатка свога Двора, како да се одбие упливѣ Русие на Србию.

Кн. Милоша саюзѣ са Хоцесом, и нѣихови договори и преговори учинили су, да се Русия све веѣма са старѣшинама сръбскимѣ скопчавала и нѣи подпомагала. Борѣе Протиѣ е изишавши изѣ Србије отишао преко Букарешта у Вознесенскѣ, гдѣ се тужио цару Николаю и у име остальных старѣшинаѣ противо к. Милоша, молеѣи да нѣима, земљи и народу помогне. У Букарешту быо е Симиѣ Стоянѣ и нѣко време и Аврам Стойковиѣ, силихтарѣ; но овога е кн. Милошѣ вѣшто у Србию то лѣто домамио, у Крагуевцу подѣ затворѣ и судѣ ставио, те е под есенѣ онѣ и погинуо. То лѣто отишао е и Вучиѣ са Ефремом, кои е и породицу свою повео, у Мехадию у купатило, но по свой прилици намѣра е была, да се састану са русским конзулом Вашченком, кои е онда у Оршави быо, преко кога су тужбе у Петрбургѣ ишле.

Тако се у Србији меѣу нѣима радило и мотало, а мы смо у Београду сѣдили, и законе прегледали.

У почетку Августа мѣсеца дойѣ кн. Милошѣ у Топчидерѣ, гдѣ смо мы нѣму првый путѣ предстали лично и о послу разговарали се. Првый састанакѣ е врло приятно на нас дѣйствовао, ерѣ насѣ е особито лѣпо и любезно примио, и о нашем долазку и послу радость изявио. За тим будемо позвани кѣ нѣму у Топчидер на ручакѣ, при ком е быо и Аустриски конзулѣ Михановиѣ, и Давидовиѣ. Мени е особито унало у очи, што княгиня Любига ние сѣдила за асталом, но е са скрштенимѣ рукама изза столице княжеве нѣга дворила и послуживала, пошто му е при почетку салветѣ око врата везала онако као што майке дѣци малой обично вежу. И Живановиѣ, кои е онда првый секретар канцеларие княжеске быо, доносио е са момцима ела, и послуживао око астала.

Гарашанин старый Милутинъ, кои е то лѣто вратио се као Хация изъ светыхъ мѣста, у то време ние држао са старѣшинама, но было е са своіомъ породѣцомъ сасвимъ преданъ кн. Милошу. И князь то лѣто сына нѣговаго Илию, кои е у Београду као ѣумрукция текъ служити почео, наименуе подполковникомъ, и даде му од свое стране и орденъ нишана, кои е остао после смрти Іоксине од нѣга, и узме га за свога Ађутанта. И овимъ поступкомъ учини то, да се доцниѣ одвратио и отиснуо од нѣга и Илия и отаць нѣговъ и цѣла Гарашанска породѣца; ер е Илия тимъ начинѣмъ дошао у прилику, да како е бистаръ и проницателанъ было, све у правой свѣтлости види и искуси, и позна тежнѣ, поступке и природу кн. Милоша поближе и подпуно. Я се опоминѣмъ, да самъ му приликомъ добивеныхъ овихъ одличѣя среѣу желио, и заедно примѣтио, да садъ свршуе свой мирный и задовольный животъ, од кога треба да се опрости, еръ овога веѣъ више никада имати неѣе. Ово е за нѣга чудновато было чути; али се доцниѣ више пута моихъ рѣчѣй опоменуо, и истину нѣину мени признавао.

Изъ Топчидера врати се князь у Крагуеваць, и то преко Пожаревца, гдѣ се мало задржао; а мы по договору и наредби нѣговой отидемо изъ Београда у Крагуеваць правимъ путемъ преко Сонота и Жабара. Петронѣвиѣ Аврамъ было намъ е одреѣенъ за спроводителя. Пошто се князь у Пожаревцу мало задржао, мы смо приспѣли пре нѣга у Крагуеваць, гдѣ у великомъ Суду прегледасмо нѣиховъ доондашній начинъ у пословима судейскимъ; посѣтисмо и школе, кое су се онда изъ едине Гимназіѣ состояле. Споменъ ове мое посѣте сачувао се у пѣсни Исидора Стояновиѣа онда професора бывшегъ, коя е печатана у Голубици (кн. I. стр. 217.). Зачудили смо се, кадъ насъ е Петронѣвиѣ и у шареный конакъ къ Даницѣ на посѣту одвео: коя насъ е врло пристойно и улюдно примила; еръ самъ я мыслио да е она сасвимъ ограѣена и удалѣна одъ мужскихъ погледа као у харему; а она е савршену слободу уживала.

На пытанѣ княза изяснили смо се, да смо мы са прегледанѣмъ нама преданыхъ закона и нашимъ примѣтѣбама готови, и да ѣемо моѣи одмахъ наше мнѣніѣ дати, како се у Београдѣ повратимо. Казали смо и устмено, да се са онима законима неслажемо, и да држимо да се за Србию другоячѣе закони правити мораю. Онъ то прихвати, и изясни се да жели, да мы законе сачинимо. Хоѣемо, одговоримо; али почемъ е дуже време за то потребно, а мы на то спремни нисмо, ради смо да се куѣама садъ вратимо, наше ствари у редъ доведемо и после съ фамилияма преѣѣемо. И на ово онъ пристане, на уедно запыта: Шта бы се могло меѣу тимъ народу издати за нѣкій праваць, докъ небы закони готови били. Одговорили смо: Да се обезбѣди свакога Србина личность, честь и собственость, да свакій зна што е нѣгово, да може слободно свое уживати и съ нѣимъ располагати, да се кулуци дигну и трговина слободна остави; и то бы было као основне точке, и послужиле бы меѣу тимъ за законъ.

Вредно е да споменем овдѣ и то, како е приликом нашега бав-
лѣня у Крагуевцу кн. Милошъ преко Петровиѣвића и Живановића пы-
тао ме, бы ли се я рѣшио да останем код нѣга у Србији на свагда,
и под каквим условіяма? На кое сам я полакъ у шали одговорио: да
на то нисам дошао, али бы я врло скупи писар было: па и кадъ бы се
рѣшио, то бы текъ подъ еднимъ условіемъ могло быти, да княз мене за
петъ година' слуша, а после пет година' да я нѣга слушам док сам
живъ. Кадъ су му то казали, и онъ се насмѣяо на рекао: Ала е па-
метан; та за пет година' онъ бы све ово окренуо другчине, па шта ми
е хасне после што бы ме слушао до века.

Вративши се у Београдъ пошлѣмо писмено мнѣніе наше князу у
Крагуевац, о прегледанымъ законима, съ проектомъ, како налазимо да бы
требало, да се за Србию закони израде, и на коимъ основима *.) На ово
добивши одговоръ одъ княза, да се са нашимъ мнѣніемъ подпуно слаже,
и да одобрава да кућама садъ идемо, и да се овет вратимо на посао,
мы преиђемо у Земунскій контумацъ, кои е онда 10. дана' траяо. Докъ
смо у контумацу были, пошлѣ намъ князь одъ свое воли по Панти
Хаѣ Стоилу свакомъ по 100 дук. словомъ одну сотину цесарски ду-
ката у награду за све што смо тамо были и радили; ерѣ погодбе међу
нама никакове было ние, но смо прешли на честь.

Онай истый данъ, кадъ смо изъ контумаца изишли, дойђе гласъ
да е куга у Србию унесена преко нѣкихъ Низама, и да се и у конту-
мацу Алексиначкомъ, и већ у Ражню и Ягодини появила. Срећни смо
были, те смо тай данъ навршили десетину дана, иначе бы юштѣ два-
пута десетъ дана' остати морали; а и десетъ дана' у затвору быти до-
ста е несносно.

Међу тимъ е *Хочесъ* свой посао са кн. Милошемъ радио, нѣга про-
тивъ русскога уплива одушевлявао, златна брда и сваку подпору од-

*) Мнѣніе ово и проектъ о законима као и одговоръ княжескій, кои се мора
у архиви княжеске канцеларіе налазити, вредно бы было печатныи пре-
дати, да се види, како се онда мыслило и радило. Можда ће и кодъ при-
ватногъ кога преписа одъ тога быти. Тко има, нека учини роду гласъ
и нека ми пошлѣ; ерѣ мое е пропало. При прегледаню закона' особито
су намъ двѣ ствари у очи пале. Една што се тиче права собственности
или своине, а друга што се тиче права' жена' и кѣрий при наслѣдію.
Ерѣ истина да е све поради ова два предмета у цѣломъ пространству
преведено было изъ французскихъ закона'; али е поредъ тога додано нѣко-
лико параграфа', коима е право собственности поречено, и права женама
и кѣрима при наслѣдію окрнѣна. Мы смо наравно противъ тога се из-
яснили. Но кн. Милошъ желећи да остане нѣихово мнѣніе, после нашега
одлазка скупи изъ свию окружия са подписима старѣшина' и кметова
мнѣнія, како народъ о томе противно мысли и жели, и како одриче на-
слѣдіе кѣрима поредъ сынова и бредпоставля имъ и саме сыновце. И
ова сва мнѣнія изъ окружия' скупивши послао намъ е кн. Милошъ при
повратку нашемъ съ тимъ, да при сачиняваню закона' ово у прирѣвнѣ
узмемо.

стране Енглеzске обећавао, само да се од Русије отисне; *) а старѣшине опет све су се већма къ Русији обраћале и прибѣгавале. Симићъ Стоянъ радио е у Букарешту, Протићъ у Вознесенском, а Ефремъ и Вучићъ у Београду и преко Вапченка у Оршави. Петровићъ придржавао се приятеля у Цариграду, и са Ага-Пашом у Видину было е у пријатељству; а и са Јусуфъ пашом у Београду были су у доброй хармонии. Михановићъ, конзулъ аустријскій, пратио е бодрим оком поступке Хоцесове са кн. Милошем; а кад е вкучио да се Кунибертъ съ нѣмъ сложио, те се и противъ Аустрије опоро изражава, писао е Ноту князу противъ Куниберта, жигосао га е као карбоварскогъ емигранта, и искао е да се удали.

Изъ тога произиђе, да царъ русскій Николай у почетку мѣсеца Октобра посла князя *Долгорукогъ* са особитимъ наложима и писемама князу Милошу: да се прође самовольства, да старѣшине неговни, да народу да уживати права трактатима обезбѣђена, да обезбѣди свакога личноет и собственостъ, да се прође кулука, и слободу трговини допустити; да изда уставъ и законе грађанске и криминалне, и да по смыслу Хати-шерифа установи Совѣтъ народный одъ старѣшина. Све што е кн. Долгорукий и устмено и писмено захтѣвао, кн. Милошъ обећа испунити, и писмено му да, и шта више одмахъ јошть докъ се онъ у Крагуевцу бавио, подъ 16. Окт. 1837. изда ѣне четири основне точке однимъ указомъ за права народна, и печата, те кн. Долгорукий као по срећно свршеномъ послу враћајући се понесе повише екземплара, те е раздавао путемъ до границе влашке, увѣравајући свакога, куд е пролазио, да ће се скоро све у редъ довести: кое су старѣшине само насмѣшкомъ пратиле, увѣрени будући, да од свега тога обећаня неће бити ништа. **)

Говорило се, да се кн. Милошъ томъ приликомъ жалио и јадао предъ кн. Долгорукимъ, што му по жельи нѣговой ние царъ Николай дозволио,

*) Самъ Кунибертъ нехотице ово признае, кадъ вели у гореспоменутомъ дѣлу, да е Хоцесъ позивајући нѣга да му повѣреникъ и толмачъ у томе буде. нѣга увѣравао овима рѣчма: que l'Angleterre etait decidée a faire tout ce qui etait en son pouvoir pour traverser les desseins de la Russie, si le prince Milosch voulait se fier à elle etc. (Ч. II. стр. 342).

**) Кунибертъ у споменутомъ дѣлу Ч. II. стр. 366. говори, да е и Хоцесъ, енглеzскій конзулъ, желећи непријатељске умишляе, и русскій умѣшай одбити, то исто јошть пре совѣтовао кн. Милошу да те четири точки основне изда, и да Совѣтъ установи. Ово се неслаже са самимъ дѣломъ. Брѣ како бы се то слагало, да оно, чимъ е Хоцесъ желио одбити упливъ русскій, онда се текъ у дѣйство приведе, кадъ е русскій човекъ кодъ кн. Милоша био, и да тай истый то раздае. А наипосле могуће е, да е и онъ то совѣтовао, као што е кн. Милошъ и насъ пытао јошть у Августу мѣсецу, кадъ смо мы у Крагуевцу были, те смо му и мы то казали, да то изда. Али пре текъ ние се рѣшио да изда, докъ ние Долгорукий дошао.

да дѣцу у Петербургъ на науку пошлѣ. И Долгорукій му обеѣа, да ако онъ то жели, добитѣ и на то писмено дозволенѣ одъ императора.

По одлазку Долгоруковом пише кн. Милошъ Аустрійскомъ Двору, и иште да я и Лазаревићъ преиђемо у Србию ради сачиняваня закона, и то тако, да ако Лазаревићъ и небы могао доићи, само да я одмах преиђемъ. Судимъ да е онъ то додао или зато, што е Лазаревићъ онда као посланикъ на сабору народном у Карловци быо, кад е Станковићъ за Митрополита избранъ, или можда зато, што е чуо, да се Лазаревићъ пред кн. Долгоруким кадъ е оваи идући у Београдъ у Земуну кодъ генерала ручао, мало опорие противъ поступака кн. Милоша изразио. Доста, кн. Милошъ пише уедно и мени у том истом смыслу, и позива ме да што скорие доиђем, увѣраваюћи ме да се ништа неплашим што се куга у Србији появила была; еръ е већъ нейма, а и да има, они ће мене као и себе чувати. А што се нуждногъ пребываня, снабдѣния и живлѣня тиче, жели да му пишем. И я се изясним, да пошто љу съ фамилиом ондѣ дуже времена живити, потребно ми е за обитаванѣ баръ до четири собе, а за снабдѣние до 200. талира месечно. А што се награде тиче, то ако Богъ да те се срећно и добро сврши, оставлям нѣговомъ великодушию, да награди како за достойно судио буде. На кое ми одмах одговоръ доиђе, да ће сва моя захтѣваня точно испуниѣна быти, само да одмах похитамъ што скорие, ако Лазаревићъ и небы могао. И тако я по желѣи кн. Милоша спремивши се кренем се 8. дек. 1837. са супругом своіом за Србию, и опростивши се іошть у Карловци са Лазаревићемъ и другима знанцима тай истый данъ съ мраком приспѣмъ у Земунъ.

Сутра данъ 9. Дек. задржао сам се у Земуну, едно што сам чекао на кола са стварима, коя су остала на ноѣишту у новом Пазуву, а друго што сам нѣке посѣте чинио. 10. Дек. пошто кола моя натрагъ оправим, а ствари прегледати дам, преиђемо око четири сата по подне у Београдъ, гдѣ ми е квартирь одъ четири собе быо нареѣенъ у зданию покрай ђумрука на Сави. Зима е такова стегла была, и ледъ ударио Дунавом и Савом, да кола моя, коя су се кући повратила, за неколико дана изъ Варадина у Новыйсадъ преићи нису могла.

У Земуну ми се догодило, да сам се састао са нѣким Спиридоном Микшом изъ Далмаціе, кои е носио са собом и мени показао попрѣъ Александра великогъ, прекрасно изъ камена белогъ израѣено, што е, вели, у Атини наѣено, за Бечъ. Казивао е да е то особитый екземпляръ, и да су Енглези за нѣга давали 12.000 фунтій штерлинга. Прота земунскій хвалио ми се, да су почели кодъ школе сбирку старыхъ новаца кунити, кое чувши дам и я у ту сбирку еданъ сребрнъ новацъ одъ императора римскогъ Антонина, и еданъ бакаранъ одъ Дометіяна, што ми се при руци десио.

У то време быо е кн. Милошъ у Крагуевцу, но княгиня са дѣцом была е у Београду. Првый и другій данъ прошао е у намѣштаню и посѣтама. Већъ 13. (25.) Дек. дође намъ *Хоѣсѣ*, молећи да му тай

данъ на вече на ручакъ дойѣмо, као на нѣговъ Божићъ. Было е више сазваныхъ гостию, између коихъ было е Алекса Симићъ, Вуле Григоријевићъ, Раносъ учитель княжевића, докторъ Сибертъ и пр. Особито е упало у очи много сребрно посуђе, и између ела великій куванъ ѣуракъ съ наदेваемъ гушомъ, што е кодъ енглеза, вели, обичай имати на Божићъ. После тога свирало се и играло до 10 сатій.

23. Дек. дође изъ Крагуевца одъ кн. Милоша посланъ Яковъ Живановићъ и донесе едно састављено устроение Совѣта, кое ми предаде съ томъ порукомъ одъ князя, да мое мнѣние о томе саобштимъ, али да задржимъ у тайности. По свой прилици ово е устроение сачињено у слѣдству обеђаня кн. Долгорукомъ учинѣногъ. На ово я подъ 1. ян. 1838. предамъ мое примѣтбе и проектъ за устроение Совѣта, изяснивши се да се са саобштениемъ устроениемъ неслажемъ. Ово Живановићъ оправи у Крагуевацъ князу, и добие налогъ, да по моему проекту начертание устроения новаго напишемъ, али и то у тайности да задржимъ. И я учинимъ и то подъ 12. Януар. 1838. и предамъ Живановићу съ томъ изявомъ, да ѣу я по желѣи княжеской у тайности стваръ задржати, али се са подписомъ моимъ обвезуемъ свагда за мое мнѣние одговарати.

Тай истый данъ кадъ сам я Начертание устроения Совѣта Живановићу предао, дође самъ князь изъ Крагуевца у Београдъ око два сата после подне, и на вече посла ми преко Алексе Симића еданъ црнъ штапъ са сребрнимъ шльочицама по бодляма укованый, на даръ. У себѣ ние никакове особите вредности имао, али е у Крагуевцу раѣенъ, и одъ князя србскогъ посланъ, па самъ га я цѣнио, и носио, па и чувао као споменъ до 1849. године, кадъ е са осталима моима стварима и онъ пропао.

Ту ноћъ предъ долазакъ князя, 11. Ян. око 8 сатій у вече башъ кадъ самъ црногорску пѣванию Чубре Чойковића читао, догодило се землѣтресение одъ истоко-сѣвера къ югозападу у три пута, и после у 12 сатій ноћу.

Сутра данъ око 3 сата по подне я самъ посѣтио князя, кои ме е съ радостю дочекао, и съ неограниченнымъ повѣренѣмъ предусрео, да ми мѣста наћи ние могао, изяснивши се, да се онъ у мене узда да могу и да хоћу садъ помоћи. Чисто ме е застыдио са своимъ увѣраванѣмъ; еръ ми е казао, да таково повѣренѣ у мени има, да бы главу свою и свой животъ у мое руке предао. Зашто онъ то чини и у каковимъ се околностима налази, то самъ доцниѣ испустио.

Доцниѣ самъ дознао, да се кн. Милошъ са *Хоцесом* далеко упустио, и ослањаюћи се на подпору енглезску одъ Русіѣ отиснуо. Онъ е после одлазка Долгоруковагъ све далѣ ишао, имаюћи и устмена и писмена саобштєня са Хоцесомъ, кои е то доставляо како у Цариградъ посланику енглезскомъ *Понсонбию*, тако и посланику нѣиховомъ у Бечу *Ламбею*, одкуда е у Лондонъ ишло. Овакове ствари нису могле остати у тайности, ма да се то чувало и крило; еръ су Србске старѣшине на свакій коракъ мотриле. У княжеской канцеларии имали су свога при-

ителя, кои е такове ствари дознати могао. Доста да е Вучићу сва преписка између Хоцеса и кн. Милоша у руке дошла, коју е онъ око среде Јануара мѣсеца преко Вашченка оправио у Петербургъ.

У јутру 19. Јан. јави ми Живановићъ преко Мариновића (кога су звали малымъ Бошњомъ, и кои е садъ Предсѣдатель Совѣта) изъ канцеларије княжеске, да ће князь око едногъ сата мени на посѣту доћи. Доцније дође Загорица и саобшти да е князь своју посѣту збогъ поште одложио на сутра. А сутра данъ дође ми Цвѣтко Раевићъ, и јави, да ће князь после 8 сатѣ доћи. И заиста после 8 сатѣ появи се князь съ брега са великом свитомъ. У свити было е Цвѣтко Раевићъ, Живановићъ и Панта Хаџи Стоило; было е Вуле, Ресавацъ, Илија Гарашанинъ. Пратио га е и Настасъ буљукбаша са 20 момака (кабадахия), кои су се сви подъ оружјемъ у авлии упарадили. Пошто е мени и мојој супруги нѣколико ласкавихъ рѣчѣй казао, питајући ме, где нађе Бога ти такову госпою, као да ти е сестра, и пошто е послуженъ было сладкимъ и ликеромъ и црномъ кафомъ, и попушио еданъ чибукъ, дао е знакъ, те су сви удалили се изъ собе, а онъ остао са мною самъ, те почне разговоръ овако: „Читасте ли у Новинама, шта Французи и Енглези мисле, и како на востокъ гледе. Хоће и Енглезка и Французска одсадъ за Србию да гарантира, хоће да се немѣша ту самъ Русъ; а богме одъ Руса' и онако много Србија нейма, еръ Руси неће да признаду ни грбъ Србије, ни барякъ нити политично станъ, но пишу *одъ ше сшране, одъ ше краине*; и пошто е у томъ смислу повише говорио, као да су Руси и уставъ земаљскѣй трипутъ одбацили, и неће ништа да знаду за политично станъ Србије, но свагда упућую на хатишерифъ и т. д. запыта ме, шта я о томе мыслимъ, и како судим, да ли бы болѣ было, да и остале велике силе за Србию гарантираю, а не сама Русия, да му искрено кажем. Я сам на то одговорио: Може быти да е болѣ и сигурније што е више гаранције; али не треба изъ вида изпуштати, да е Србија сад подъ покровительствомъ русскимъ, да е то она примила предъ цѣлимъ свѣтомъ, и да се она у своме праву налази, па да то лако изпустити неће; и зато да бы опасно было, да князь противу постоећега покровительства што ради; еръ ако Русия таково што осѣти, она ће пре княза жертвовати него што бы покровительство упустила, особито кадъ народъ и онако за себе има. А што се устава тиче, и ту се може помоћи. Хатишерифъ за сад за основъ права' сръбскихъ служи, па ако бы се и морали позвати на нѣга, опетъ се даду ствари по потреби разгранати и удевити. А ако бы се у томе доцније промѣна учинила, може се и опетъ промѣнити и дометнути. На кое ми одговори: да е Русия већъ дознала планъ тай одъ другихъ дворова, и да онъ зна да бы тако съ нѣмъ было, и зато се и неће у то далѣ упуштати. И съ тимъ прекине тай разговоръ, па пређе на посао о устроению совѣта, кое сам я прегледао, и о коме самъ примѣтбе и проекутъ написао и предао. Особито задржавао се кодъ власти судейске, коју сам я оддѣлно, и назначио,

да власть судейска по својој струци, ма и у совѣту, као што е у саопштенем ми устроению назначено было, буде за себе постојећа независима; и за судейске ствари да буду три степена: Магистратъ, великій судъ, и совѣтъ у оддѣлѣню судейском, као што е ондѣ примѣта была. Никако ние хтѣо поняти, да онъ као князь нетреба да буде судия, но да се то судовима остави, а кодъ нѣга да остане власть милости дѣлити и помилованя чинити. Између осталого, примѣтио е, да онъ жели да се уреди монархично као кодъ насъ. На заръ вашъ царь, рече, не суди оное, кои му небы съ пута сврнуо. И како бы то было, да еданъ кметъ у селу може судити, и избити човека, а я да немогу. — На последку примѣти ми да за такве послове нема способныхъ людѣй. На кое му одговоримъ, да ће зато нужно быти, велике школе заводити и добре професоре набавляти, па ће быти людѣй. Овај разговоръ нашъ трајао е до скоро 11 сатѣй, кадъ Кунибертъ дође, и яви, да е дошао у конакъ енглезскій конзулъ. Хочетъ гдѣ чека на княза. И на то се съ najveћимъ задовольствомъ са мноми при разстанку полюби и опрости, примивши одъ мене за споменъ те посѣте одну лепу на свили израђену мапу Србие.

Кадъ самъ испратио княза, приближи ми се са стране Вуле Григориевићъ, и пришапне, да ме е поздравила княгиня, и да жели да ѿи данасъ дођемъ. И кадъ самъ по подне са супругомъ мојомъ као на посѣту къ нѣој отишао, она ме е запытала: Шта е радио князь данасъ кодъ васъ? Одговорио самъ, да се разговарао о послу нашемъ, како да се устрои совѣтъ и судови заведу и т. д. А она на то рекне: Та ние нѣму до посла, жалостной мени, па стане се ядати, стане споминяти пређашній свой живот и судбину, стане плакати надъ садашњимъ станѣмъ. Препоручивала ми е и молила ме, да се не дамъ заводити, да само онамо тежимъ, како ће редъ и правда да влада, и да добро по све буде. Видимъ я, вели, да се ту нешто мути и да хоће зло да буде. Кадъ се починало, нисамъ ни у сну снила ни помислила на ово што е садъ. Преко толикихъ бѣда и опасностейъ самъ прешла, верала се за грмъ, за стѣну, и пећину одъ турска куршуна и ножа. Еданцутъ молила самъ човека едного, да ако бы дошло да ме Турци заробе, да онъ и мене и дѣте (Петрию, коју е едину онда имала) убие или у воду баци. А садъ доведе доведено, и хоће да се превали. Данасъ, вели, гледимъ сѣдећи за пунымъ асталомъ, па мыслимъ: Боже како е ово лѣпо, и докле си насъ довео, па како бы то лудо было, садъ на еданцутъ овај асталъ изврнути. Цѣлу ноћъ ноћашню, вели, нисамъ заспала, тако ме окупе мысли, да на последку стане ми памет. Мыслимъ, какво е оно време было, кадъ су сви сложено као браћа радили, и на све четири стране као браћа трчали. Садъ е растурио све око себе. Съ кимъ е дошао изъ Крагуевца? Ко ли га е дочекао? Истина да су многи досадъ и помрли. Али ево што се одъ Вучића учини. Човекъ нити се съ кимъ завади нити каква зла учини; него везанъ за нѣга и за дѣцу нѣгову и фамилию, па га отисну. Кадъ га е

Вучићъ избављао онда е добаръ быо. Кадъ е Такова буна была, па кадъ самъ я Вучића и Милету видила, гдѣ на конѣ усеѣдоше и одоше, а я се кртимъ па кажемъ: Хвала Богу кадъ я само ове видимъ. Па кадъ е пре три године опетъ Вучићъ утишао буну, и онда е добро было. Па ни они люди нису ишли на никаково зло, но све сами одабрани први люди тражили су оно, што ће на срећу и добро служити и народу и нѣму, и нѣговой фамилии. То ние тежко погодити, шта е за народ и люде добро. Само нека помисли шта е за нѣга добро. Ако е нѣму мило, да онъ зна шта е нѣгово, и шта нѣговой дѣци остае, и да онъ свое ужива, тако и онай найманый хоће то исто. Ако овай незна, шта е нѣгово, незнам ни я шта е мое, и т. д. Вучићъ е, вели, юнакъ, я кадъ нѣга видимъ, ишла бы на топове; я се водем за нѣгова леђа заклонити него за хиляде — Само вы, господине, гледайте што е право, и непуштайте да се криво чини, ако ли они неће, а вы имъ кажите: я водем отићи. —

II.

О кориіену или етимону.

I. Новић Ошочанин.

Неки дан ми писа наш іедан књижевник, и рече ми у књизи: „добро је и мило ми је врло, кад сте се латили наши піесана, али би ми желили, да и о етимологији штогод говорите, и приміером докажете нам, да не би наше особито іуначке піесне ціену изгубиле. То нам треба уз онаі ваш разговор о нашим народним піеснама.“ — Томе пријатељу навршуіем вољу, и ево неколико ријечи и по његовој жељи са іедним приміером.

До онога времена, кад су изашле на свијет наше народне піесме, слабо су наши књижевници поетовали, већ су писали прозу, како се коме свидло, да му је боље или лакше. Неки су већма узимали у помоћ наш славенски црквени іезик, а неки су боље били оприличили, іер су се приближавали пишући књиге народноме србскоме іезику, како се говори. А е правописом се кубурило свакоіако. Године је 1810. покоіни Саво Мркаљ писао: „Сало дебелога Бра либо Азбукопрошрес,“ и изуміео је оваі наіновиіи. О томе је било разговора іош и у првом броіу „Огледала Србског,“ а битиће га и одсад, како се латио тога посла онаі човіек, коіи га већ четрдесет година зрело ради, и разборито свакога разумљује, ко се неће силом да изопачи.

Правопис је само одіећа іезику, али је начин у писању постао приличво други од оног доба, како су піесмарице пошле по нашем и по туђинском свијету, и обузеле велику епоху србској књижевности, іер

чатећи красне своје народне піесме наши млади Срби и сами почеше піевати. Да таі начин у писању није могао одговарати напредовању у књижевном пословању, као што су ти списатељи іамачно и мислили и жељели, најприје је опазио још год. 1826 г. Милош Светић, и судио је, кад је хорацијево писмо обавијестило младе Пизоне, који су тако исто силом почели били поетовати, да ће и нашим неким списатељи-ма отворити очи, те преведе то хорацијево писмо с латинскога језика на наш србски онако віерно, како се само могло пожељети. Колико је користовао таі труд видіелисмо. —

Ја баш мислим, да у нас и сад има више поезије према нашој потанкој прози, но ма у кога другога народа. Али што му и драго, била проза или поетовање, требало би барем да се пише по неком правилу и књижевној припреми стално, а не по несталној и превртљивој појединој вољи, а некако и по јогунству пркосећи један другом, а понегда одобијести сбијајући шалу с неким и по лакрдији да се једи.

Правило бива некоме коријен ријечи — етимон — а некоме прељевање азбучних писмена или слова и омекшавање им по изговору — евфоније —; обоје је правило, ако је само стално, но различно. Ја сам о томе прозборио нешто, чини ми се, и у „Јавору“ и показао приміер само, како несталан човіек неуміетно, и сметено пише, те осакати и нагрди језик.

Лијепо је, држати се постојано једнога правила у писању, и по томе показати своју уміштину и зрелу мужку озбиљност. Ја сам одувіек поштовао коријен ријечи — етимон — и све сам једнако жељео и говорио, да се једном сложимо, и да се уреди, да се то правило употребљава у писању. Таі би начин био најподобнији, да сбрати наше књижевне људе и списатеље, те да их уједини тако, пак би онда благо нама било!

Да когођ не рече, ма и по несташлуку било: е да боме, а како ћемо читати *изљубиши* кад се изговара и *ижљубиши*, *изиуш*, кад се каже у разговору *исиуш*. Таі сам приміер овдіе употребио и зато, што има и у црквеним књигама *исповѣш*, мјесто *изповѣш*, које је по томе тако исто противно коријену као и оно наше. Јасам се и сам држао тога прељевања и омекшавања писмена или слова по разговору, но признајем, да сам свагда трнуо од се зато, и слутио сам, да би било много боље, да сам се држао етимологије, али ми се све некако није дало ударити натраг, и почети радити по другој припреми и по етимон-правилу. Нисам се бојао, да ће ми ко рећи, да сам несталан или превртљив, већ ми је више стало било, да изгазим већ једном куд сам загазио, и да дођем на сухо, — но бадава ми је био сав труд с највећом помњом, јер не могах никако изгазити, већ сам се све више заглибљивао, и видіео сам, да би наизад и утонувши као јадан утопник искао помоћи безумно и гђе је није, и хватао бих се за свашто, и штоно ријеч, и гуји за реп, да се само изкобељам из двојбе, што јој краја нема нигда, као ни пучини поднебеској.

Сад сам ево предао „Огледалу“ ову піесму, нека се наштампа по етимону и са словом і, да видимо од чуда како ће бити на очима, и како ће се читати, и хоћели іоі пасти циіена с етимона и што ниіе по евфонии написана. Та іа нисам никад кварио добра посла, већ сам само жељео и вољео шта іе приличніе. Сад би доста чудно а готово и смиіешно било, кад би ко рекао, да свака проміена риіечи узрокуіе и претварање слова, исто тако судим, да не ваља помишљати, да никакова проміена риіечи то не узрокуіе, іер то іасно свіедочи н. п. *рука руци, нога нози* и, т. д. У овоі ће піесми бити доста таквих приміера, пак се можемо мало алватнііе разговарати и приіећићемо на евфонију, коіе сам се іа држао, а по њоізи ћемо изтекар своіски доћи опет наново на етимологију, што ће се тек онда показати, како іе желимо узети преда се. А кад се таі разговор сврши о прељевању и омекшавању писмена по говору, и о кориіену риіечи по постанку и темељу, латићемо се и самог поєтовања србског књижевног по народном, да видимо хоће ли бити и ту каквих правила, и треба ли какова припрема и коіа іе то најпотребнііа и најудеснііа, а показаће се онда и понекоіе правило, по коме се владаше неки наши књижевни піевачи. Іер као што се сад понекад костоломи іезик и час се креће из темеља свога, а час му се темељ тако поремети, да му поколеба сву нутарњу снагу и своіство, те се познаіе само по поіединим риіечима да іе туђ и никакав; — не віеруіем дакле да ће напредовати тако наш іезик, а поузданиіе бих рекао, да ће бити назадан, ако му се не помогне како србски, да се по томе сасвим познаіе.

А што се неки туже на правопис нови или стари, те им смета слово ј понаівише а некако и *ђ, љ, ћ* и *џ*, као и *ѣ, џ, з, њ, њ, ѣ, ю, љ, џ, џ*, и. т. д., рекао бих да криво суде, іер іа мислим, да тога правописа нема, коіи смета іезику у његову напредовању, кад се само књижевници држе онога кориіена, што іе непокретни темељ риіечиша, као н. п. од *снїіег, сњежан*; од *снїіеш сњешлив*; міесто *шњежан* и *шњешлив*, као што се по негђе и говори, — и кад се држе оне проміене, од коіе се не може побіећи по правилу, ако мисле, да не изопаче риіеч тако, да се не може ни читати, као н. п. од *восак вошшани*; *мрзак мржи*; *ваіска ваішшанац, ваішшански*; міесто *восчани, мрзжи, ваісчанац, ваісчански* и. т. д. но то ниіе она евфонііа што квари, и што іоі се не може стати накраі.

Да когођ не помисли, кад не ма краіа оноі страшноі евфонііи, не ће бити ни прељевању ни омекшавању слова по примљеном правилу, кад се већ увуче, и кад му се повлади малко, те би се зар измигољило и отело и од правила, и било би опет кубуре и списатељска трвења, рећићу, да се нобоіимо тога никако, почем тога іезика не ма у књигама, да му етимон нигђе не попусти проміени, пак због ње ниіе страдао никако. Судим да би сувише било, и овдіе приміере показивати из туђих іезика, кад сваки наш књижевник зна и осим свога іезика још понекоіи и туђ, те ће ту проміену или малу евфонију по ту-

ђим језицима дознавати исто тако као и ја, који сад то пишем, и о-
помињем га само на то.

Колико сам ја корачио далеко, и како сам оприличио у томе по-
слу, види се и у овој пијесми и прози засад. Надам се, да ми не ће
нико рећи, да сам у чемугођ претјерао, ако нисам понегђе још и по-
заостао малко, те ћу морати додавати, и све поправљати. Одмах е по-
четка не бива свако оправљање тако подпуно правилно, да му се не
може никако забавити, и да му се не нађе мане кад подебље, кад потање.

Сибињанин Јанко на Косову.

Кад Владислав сједє на пријестол
У Будиму, у граду на гласу,
К себи зове Сибињанин' Јанка,
Да му дође из ломна Ердеља,
Има добра разговора с њиме, 5.
Војвода је Јанко послушао
Краља свога, и у Будим дође,
Како дође, пред њега изађе.
Краљ је Јанка дочекао красно,
Посади га до свог пријестола, 10.
Да га служе и да послужују
Све доглавне лале и војводе,
Нек се знаде, до краља је Јанко,
А тања је господа остала.
Јанко јунак био је на гласу, 15.
За њег знаду Каури и Турци.
Хришћани су уза њ' узношљиви,
А Турци су с њега понизљиви.
Краљ је Јанку бесједио своме:
„Војсковођо, наше поуздање! 20.
„Од свакуде имам црна гласа,
„Хришћанству су дотужили Турци.
„Понајвише данас тугује се
„Бугарија и та Цинцарија,
„Како су јој досадили Турци; 25.
„Султан Мурат зато и немари,
„Силедијам' не стаје на пута,
„Рекао бих, да му мило бива:
„Што му тако бјесне јарамази,
„Зликовци се силе по злочинству. 30.
„Ко би злоће тако подносио,
„Код оваке снаге и јуначства.
„Као што је наша силна војска!
„Нама ваља діело наставити,
„Што ј' умрће закратило рано 35.
„Силеноме Србском цар' Степану,
„И Турчина бацит' преко мора,
„Или клете потаманит' злоће,
„Да им не ма на свијету трага.
„А Срби су пристали јунаци, 40.
„Војсковође данас њима не ма;

„Уз Секулу, уз твога нећака,
„Дигла би се Србадија листом,
„А уз Србе ето и Бугара!
„Цинцарију да ти не хесаним; 45.
„Скендербег ће дићи Арбанију,
„Куд хоћемо, у помоћ ће доћи,
„Шта ти велиш од Сибиња Јанко!
„Како ћемо краја учинити
„Тој Турџији у земљи Хришћан-
ској?“ 50.

На то њему, као јунак прави,
Одговори Сибињанин Јанко:
„Господине, од Будима краљу!
„Не ма живе на свијету душе,
„Да на Турке тако мрзи јако, 55.
„Као данас што ја јунак мрзим.
„И Бог види, кои ће ми судит',
„Кад ми душа на истину дође,
„Да ти волим таманити Турке,
„Него ишта друго на свијету. 60.
„Али није ласно завојштити
„На Турчина Мурата султана,
„Е Хришћана има тамо људи,
„Што му воле, него теби, краљу,
„Позети га деспот од Србије, 65.
„Кћер му даде, да му роди сина
„Србског срдца а Турске намети,
„Истек нама крволока право.
„Деспот Бурађ рода господскога
„Није злбан, није срдца кварна, 70.
„Већ је много жени попустио
„Те Јерина и пали и жари,
„Воли зету Мурату султану
„Него својим синовима красним,
„А Турчина се, подла претворица, 75.
„Улагао и тасту по њојзи.
„Сумњиво је, и пострашно бива
„Од деспота Бранковића Турђа,
„По свакога, који ће на Турке,
„Ја ћу јурнут' изненада с војском 80
„Преко Саве и на Турке проћи

„Кроз Ђурђево кроз деспотовину,
 „Да ме нико ни осіетит' не ће,
 „Акамоли стати ми на пута.
 „Но како ће Кастриотић Ђорђе 85.
 „Са свог краја до Косова доћи,
 „Гђе бих радо боја учинио
 „Са Муратом, не би л' заглавио
 „И ов тамо, ка' што му је діеко
 „Од іуначке Милошewe руке? 90.
 „На жалост су вазда сретни Турци
 „Са Србима, гђе се њима нађе
 „Пријатеља добрих помагача,
 „Од зависти што на браћу мрзе,
 „Ја по миту, што с' цркли за благом. 95
 „Ђурђев отац издаде Лазара
 „Свога таста, као господара,
 „Што му Срби круне недадоше,
 „Е његова по господству біеше.
 „А високи Стеван помагаше 100.
 „Бајазиту султан' зету своме.
 „Ђурађ деспот истим иде трагом;
 „Пак се ласно тако силе Турци,
 „Напредују и ширесе іако,
 „Кад им Срби све чине на руку. 105.
 „Да је како одметнути ђурђа
 „Од Мурата зета безвіервика,
 „Те Хришћанлук да се уједини,
 „Пак да сложно удари на Турке,
 „Рода насіег нестало би брзо 110.
 „Са свијета као по помисли.
 „Да нас Ђурађ барем не помета,
 „Ми би могли нешто учинити
 „Са іунаком Кастриотић' Ђорђем.“
 „Али краљ му опет бесіеђаше: 115.
 „Деспот Ђурађ не ће губит' душе,
 „Да крст гази а да некрст брави!
 „Није пута, на през ми је руку,
 „А ја бих га радо упитао:
 „Ко ме воли крсту ја некрсту? 120
 „Пак се бојим, да ме не застиди
 „С одговором жешћим од питања.
 „Ја не смијем помислити ружно,
 „Акамоли тако віеровати,
 „Да ће Ђурађ по недіелу поћи. 125.
 „Што полуди деспотовица му,
 „Те кћер даде за некрштеника,
 „И залуди њега мужа свога,
 „Крив је с тога, што іоі повлађује,
 „И у ред је женски не притегне. 130.
 „Нит' двоуми, нити окліеваі;
 „Купи војску, пак иди на Турке,
 „Војсковођо, ништа не премишљаі!“
 „Сва господа пристала уз краља,
 „Тога нема, који на боі не ће 135.

Уз іунака Сибињанин' Јанка.
 Све се храбрећ' и іуначећи се
 ужубори, до укора дође.
 Вели њима од Сибиња Јанко:
 „Господине и свијетли краљу! 140.
 „И ви браћо, госнодо остала!
 „Ја ћу ласно сакушити војску,
 „И отићи на Турчина с војском,
 „Тек ми само покажите пута,
 „Којим ћу се дома повратити, 145.
 „Деспот Ђурађ ако мене сиречи?“
 Сва господа погледа у краља,
 Краљ господо погледује редом,
 Онда сваки очи обараше,
 Не зна шта ће одговорит' Јанку. 150.
 Краљ Владисав проговорит' мора:
 „Куд ће проћи, војсковођа пита,
 „Кад се дома поврати са војском,
 „Деспот Ђурађ ако му узкрати,
 „И не узда преко земље пута. 155.
 „Ја му велім, нека крчи пута,
 „И нек бије, ко му га недаде,
 „Е имаће поуздану војску.
 „Камо нагне силом издријеће.
 „Судим, њему на пут стати неће 160.
 „Деспот Ђурађ Турчину за хатер.“
 Још се њима не даваше Јанко,
 Знаде іунак, да они не знаду,
 Ја какво је мучно ратовање
 На іабани по земли туђинској, 165.
 Гђе му никог тамо свога нема,
 Земља му се, и небо се туђи,
 А не сіа му ни мјесец ни сунце
 Ка' у својој постојбини драгој.
 Нит се іеде, нит се сладко пије, 170.
 Све се чини бљутко и противно.
 А било би све и коіекако,
 Да одржи мејдан над султаном
 И іуначки да побије Турке;
 По слави би и љубави било, 175.
 Ка' што гони злосретника мржња.
 Види Јанко, све су ацамије,
 Види іунак с ким посла имаде,
 Да се неда њима доказати,
 А надвикат' сам их не могаше. 180.
 Мучан Јанко и на се се љути,
 Но добро га не издаје умље,
 Уман біеше, да им нешто каже,
 Да без бриге ни они нијесу.
 Кад је сваком очи ухватио, 185.
 По очима дознавао мисли,
 Онда іунак њима говораше:
 „Златна круно, од Будима краљу!
 „Ја ћу дићи силовиту војску,

„Идем предњом да потражим Турке, 190
 „Ти остани дома у Будиму,
 „А дај мени све ове јунаке,
 „Што су жељни боја и мејдана
 „Са Турчином тамо по Турџи,
 „Нека буду мени мејданџије 195.
 „Из почетка, да почну јунаштво,
 „Нека види Мурат Отмановић
 „Какви су ти дворани јунаци,
 „Да с' не стиде његових везира

„Ако сретно разбијемо Турке, 200.
 „И сретно се дома повратимо,
 „Све ћу вјерно казивати краљу,
 „Како који учини јунаштво.
 „А страшивац дома доћи не ће,
 „На мејдану одсјећ' ћу му главу 205.
 „Мојом сабљом и десницом руком,
 „Да нам више не какоће овдје,
 „Нек се жаца свака кукавуца,
 „Да се по сад не размеће лудо“.

О нашим піесмама.

Од Јоксима Новића Ошочанина.

(Продужење.)

И самих се комада налази од добрих старих піесама, који чекају на мајстора, да их скрпи, те да буду и опет честита піесма. Такових комада од различитих піесама има доста, као н. п. како је сиротињска клетва сапрела Јерину деспотовицу:

„Сапрела је и сустигла клетва
 „Сиротињска Јерину проклету,
 „Кад сагради Смедерева града,
 „Лежала је три године дана,
 „Са живе је однадеше месо,
 „На живој јој кости попуцале,
 „Из костију поникла је трава,
 „У трави се љуте гује легле,
 „Што јој једу утробице клетој — и т. д.

Други комад од те исте піесме знам, али почем је Јерина Ђурђева већ умрла била и сарањена

„Дружичало и дође и прође,
 „Ал Јерини на гроб никог не ма,
 „Никог' не ма да га побушава,
 „Е од гада и тешкога смрада
 „Нико близу не могаше доћи,
 „Свак се боји, да се не окужи. и т. д.

А сјећам се, да сам знао од те піесме још један комад као завршетак, како јој се рака распала, пак је таки смрад ударно одонуд, да мало што није поморио народ на сат хода унаоколо, те се морао расселити, а и тице су се биле разлетіеле, да је надалеко није било видіети

„Све то прште од помора страшна,
 „Тек проклети вукодлаци сами
 „У глухо су доба доходили —

пак кад је то зло додијало свијету, онда су попови држали велика бденија, и молили су се Богу, те

„Од неба су уд'рили громови,
 „Запалише гроба Јеринина,
 „Око гроба земља горијаше,
 „У пенеб све се разчинило,
 „А пенеб виетар разнијео
 „Да ничему не бијаше трага —

ето толико сам запамтио од оног мала, што сам чуо у великом селу
 више Смедерева од неког Романа терзије. Од њега сам слушао два —
 три комада од пиесме, како се родио Змајсгњени Вук:

„Хвалила се Бурђева Јерина,
 „У бијелу граду Једренету,
 „Своме зету Турском цар' Мурату:
 „У мог' сина смијенца Гргура,
 „У њега се мужко чедо нађе,
 „Није чедо, чеда каквано су:
 „Вучја шапа, а орлово крило,
 „Још змајево коло под пазухом,
 „Из уста му модар пламен бије,
 „Матери се не да задоити —

по томе сам слушао од истог Романа терзије други комад од те пиесме:

„Змајеви су силни и поамни,
 „Пола Божји а пола вражији,
 „Навалили на Гргуревића
 „Међу собом да га подијеле
 „Не да Гргур да м' похарче сина,
 „Већ им даје мита свакојака:
 „Пуста блага, господска дочека.

онда је опет пјевао како је мати крила сина од змајева, да га не поједу:

„Појели би Змајсгњеног Вука,
 „Да му мајка мудра не бијаше
 „Мудра бијеше та Гргуревица,
 „Колијевку другу подметнула,
 „Што у њојзи ништа не бијаше,
 „Пак је пуну огњем сагорјеше,
 „И одлети свак на своју страну.

Тако су знатни они комади од народње пиесме „Лазарице“, од којих
 су неки штампани уз пиесме од доба кнеза Лазара, а има их и неш-
 татпаних. Сјећам се, да сам као дјете од десетак година слушао у
 Шимуновцима тако један одломак од пиесме, што јој касније нисам ни-
 кад у траг ушао:

„Гором језде два добра јунака,
 „Једно бијеше од Прилина Марко,
 „Друго бијеше Саманта војвода —

како је Саманта, градећи се бољи и старији од Марка хтиео да коња
 игра с десне стране, а Марко га не пушташе, и не даваше старјештва
 говорећи:

„Не дам, море, никоме преда се,
 „Осим Бога и бабајка мога,
 „И јунака бољег од себека —

сад опет знам малко надаље тај комад:

Препоручите ме вашей супруги, и будьте увѣрени, да споменъ вашъ никада неѣе се угасити у грудма оного, кои се са любовью и поштованѣмъ подписуе

У Београду 15. Юля 1811.

Вашъ

преданный слуга и приятель
Баронъ Дибичъ с. р.

4 Писма воєна изъ Караборѣва времена.

1. Яковъ Ненадовићъ Проти Ненадовићу изъ Београда у Мрчко или где буде 9. Окт. 1811. — Одобрава, како онъ стои; и препоручуе, да ако бы Баурићу нужда была, тамо Молера у помоћ да пошлѣ. Онъ држи, да ѣе Ацибегъ на то иѣи, да Соколку и Валѣвску нахию закачи, Могуће е, да ѣе и на Валѣво ударити, или ѣе се на Лозници кусити. Зато Валѣвци треба да буду на опрезу.

2. Яковъ Ненадовићъ, попечитель внутренѣи дѣла, пише изъ Београда 12. Окт. 1811. Проти Ненадовићу. писмо, примлѣно у шанцу Остружню. — Изъ писма совѣтска, вели, разумѣо е да Турци веѣ прелазе, но не явля се на комъ мѣсту. Онъ мисли, да е Ацибегова намѣра, закачити нахию Валѣвску. Ако буде тяжело одъ Турака, препоручуе му, да одреди одну компанию у Клиѣвацъ; ако ли бы велика нужда била, то да пише, да му пошлѣ Грочанску нахию, коя е заостала, у помоћ. Ако ли до боя доѣе, то да слободно е топовима у полѣ иде, но само да мало шанца около себе начини, и у свакой топъ картача метне.

3. Сима Марковићъ и Лука Лазаревићъ у Заглавци 18. Окт. 1811. Проти Ненадовићу где буде. — Изъ писма нѣгова, веле, да су разумѣли за Турке да су сишли на Любовию, и да се бои, да неоду на Баурићъ. Нека гледа како га Богъ учи, нека е войском за Турцима иде, и нека Милутину и Молеру пише, да тераю последнѣгъ човека на войску. Кара Марку нека пише, ако горе Турака нема, да сиѣе съ войскомъ ближе. Являю да е Антоние Богићевићъ прешао преко Дрине са 300 момака, да е Скочацъ ватромъ попалио, робля нахватао и Турака доста добио. Зато хоѣе Алипаша съ Турцима изъ Равитоваче у нахию да удари; те, веле, мы зато овай часъ отрчасмо предъ нѣи да недамо у нахию. И шалю писмо изъ Совѣта съ веселы гласовы о среѣномъ русскомъ напредованю, да то и войводама яви.

4. Яковъ Ненадовићъ Проти Ненадовићу 16. Окт. 1811. Пише, да е изъ писма одъ 14. Окт. разумѣо станѣ нѣгово съ неприятелѣмъ. После вели: Оправили смо вамъ 40 сандука цебане, 2 бурета топовска барута, 100 ѣулета кубузких, 100. ашова. Разумѣли смо, каже, да сте нападение неприятеля храбро одбили; — а помоћ нужна доѣи ѣе вамъ. Обстоятельства ваша явили смо верховному вождю, и недамо се да ѣе онъ за васъ нужно расположение учинити.

5. Яковъ Ненадовићъ изъ Совѣта бр. 1129. 13. Окт. 1811 Сими Марковићу комменданту и попечителю кассе народне. — Извѣштавамо вас о радостнимъ новинама, кое е верховный вождъ одъ Генераллайтванга Засса получио, и нама у писму саобштио, т. е. да е г. Главнокомандующій Кутузовъ прешао кодъ Рущука на флотили дунавъ, ударио нечаяно на великогъ везира, и сасвимъ га разбио, отео топове, цебану, баряке, шаторе и сву хазну; 5.000 Турака побиено, 1000 живи уважено. —

Одъ стране верховногъ вожда являмо вамъ, да е 10-гъ Окт. дошао са войском на конакъ у Алексинацъ, и намѣренъ е ударити на везира Нишкогъ, кои е съ войскомъ у Грамади, 3 сата одъ Ниша; — расположение е учинѣно да у кои сатъ верховный вождъ удари на везира, у онай истый г. Младенъ и російскій баталіонъ да ударе одъ Банъ, и тако съ две стране у едно време на непріятеля да ударе — —

6. Крета Игњатовићъ 2-гъ Нов. 1811. изъ Крупня, Проти Ненадовићу где буде. — Явля да су Турци ударили на нѣи данасъ. Ютросъ вели, били смо се 4 сата, доста смо их съ коня поскидали; наша среѣа, нашегъ циглогъ едногъ убише у крупаньскомъ полю. Него брже индатъ. Они или ће Костайнику или у Церове.

7. Сима Марковићъ 31-гъ Окт. 1811. Проти Ненадовићу где буде. — Пише да се онъ кренуо изъ Скадра, и путемъ идући къ Брачинцу, где е явио да ће конаковати, добио писмо одъ Луке: да Турака све више у Ранитовачу прелази; ючеръ излазили до Добрића узъ Ядаръ, те палили, и опетъ се вратили натрагъ. Зато онъ одлази полако низъ Рађевину до Ђребица, ако се Турци спусте низъ Дрину и саставе са долњима да ударе на нахию; Прота да крене свою нахию и нека пише и Карамарку да съ единомъ компаніомъ у помоћ дође. Оставио самъ, вели, доле топове, цебану и сву потребу воєну; я ћу се задржати око Ђребица, да могу вама у помоћ доћи, ако Турци ударе. Милутин нека добро очи отвори.

8. Сима Марковићъ у Плужцу 2-гъ Нов. 1811. Проти Ненадовићу у Мрчком. Разумео е, да су Турци у Руевцу на конаку, да то Крета пише, и да индата Турцима долази. Зато, вели, вы крените се съ войскомъ, и айдете на Ядаръ и низъ Пецку, ту ми явите, да се и я кренемъ и да се састанемо и разговоримо.

у.

VI.

Смѣсице повѣстне (У.)

1, Почешакъ шурскога племена и царства.

Све државе на свѣту постаяле су изъ мале малине, на помало растећи и развиваюћи се долазиле су до огромне величине. Тако намъ исторія и о турскомъ племену и царству казуе. И овога као и дру-

гих народа', почетке басновита магла покрыва. Колевка турскога народа именуе се *Туркисханъ*, кои е быо у плодовитомъ простору високе Азіе, граничећи од истока са Хатаіомъ или сѣверномъ Хиномъ, одъ запада са езеромъ Араломъ и земљомъ Ховарезамскомъ, одъ сѣвера са Сибириіомъ, а одъ юга са Тибетомъ или великомъ Бухариіомъ преко рѣке Окса. Источни Турци звали су се *Уйгури*, и нѣховъ языкъ *уйгурскій*, а доцніе *цагатайскій* одъ Цагатая, сына Ценчис-кановогъ, владателя овихъ земаля. И овај цагатайскій языкъ быо е найчистіій турскій, и одъ самыхъ Османа' држи се за старотурскій, и тако се назива; онъ е стариій братъ языка *селѣучскога*, кои се као османскіи языкъ и-образио и сачинява садашній *новошурскій* языкъ.

На 350. година' после Мухамеда, дакле око 960. године *Салуръ* потомакъ Так-Кановъ са две хиляде породица' обратио се на законъ *Ислама*; и ови обраћени назову се *Туркмани* за разлику одъ Турака' јошть необраћеныхъ у законъ овај. И кадъ су ови после иселивши се кое у западну Армению кое на источна прибрежия езера каспійскога пали, назвали су се западни, а они први источни Туркомани *Салуръ* чести ради назове се *Чанакъ* или *Кара-Канъ*. А после нѣга завлада сынъ нѣговъ *Муса*; и овај почне мыслити, како да земљу и народъ у редъ доведе; па купи око себе учене люде, те почне зидати мошее, и манастире, и подизати школе. Нѣговъ наслѣдникъ *Богра-Канъ Харунъ*, сынъ Сулеймановъ, пружи владу свою до Хине, и преко едне части Персіе (999.) А овога наслѣдникъ *Шерфеддевлешъ* силомъ оружия покори сву земљу преко рѣке Окса (1018 год.) Овако се племе ово Туркманско и Селѣучско са премѣњивомъ срећомъ борило и колебало до *Османа*, сына Ертогруловогъ а унука Сулеймановогъ (около год. 1200). И Османъ утврди земљу тако, да се за основателя Турскога царства сматра; те се одъ нѣга и Османско назвало, а и сами Турци *Османи* или *Османлие*.

Овдѣ се примѣчава, да е *Сулейманъ*, дѣдъ Османовъ, збогъ нападая Ценгискановогъ иселио се са 50.000 душа' из Хорассана у Армению, гдѣ се станио у предѣлу Ерзенцану и Ахлату. Но после 7 година', по смрти Ценгискановой поврати се ово племе опет у *оречеств*⁰ свое; ал' кадъ су были кодъ замка Цаабера на Еуфрату, ту се конъ подъ Сулейманомъ омакне на стрменомъ брегу и свали се у рѣку, те се ту Сулейманъ утопи. Кодъ замка Цаабера и данасъ има гробъ еданъ, кои се зове *Турскій гробъ* (Турк-месари). После овога случая племе се нѣгово, одпре саюжено бывше, разаспе, и една часть остане у Сирии, а една у малой Азији, гдѣ потомци нѣхови и данасъ у лѣто у горама, а зими у равницама живе подъ именомъ *Сирійскихъ* и *Румилескихъ* Туркомана'.

2. Туршоглия и Новлянинъ бегъ. (У.)

У време Мустаф-паше кадъ е Алекса Ненадовић у Валѣвској нахии кнезъ быо кнезовао е у Шабачкој нахии Ранко Лазаревићъ

живећий у Свилеуси; онъ е быо братучедъ Луке Лазаревѣа (Попа Луке), онога одважнога юнака Караѣорђевога времена. Туртоглия и Новлянинъ Бегъ были су у оно време у Шабцу као Яничарске или Дахійске Каба-Дахие, кои су доста насилия и зла чинили. Наипосле Новлянинъ Бегъ у средъ чаршије у конаку убие кнеза Ранка, кое уцвѣли Србе, и у бригу баци; и Алекса, као најближій кнез яви то Мустаф-паши у Београдъ, па му се потужи и помоћи и заштите поиште, говорећи: „Мы ево у служби, са ногама до колѣна и рукама до локата, па зашто да овако од насилия гинемо? Та ако е до тога дошло да гинути морамо, а оно волемо оставляти, па ма куда дѣвати се.“ Мустаф-паша ову тужбу прими къ сердцу, и одма крене свои 600 крчалія, па уза нѣи и топове, па съ топовы на Шабац груне. Кадъ Туртоглия и Новлянинъ Бегъ виде Шабац обколѣнъ, поплаше се, па исподъ Саве побѣгну у Босну у Зворникъ. И Туртоглия на три године доцнѣе, како Срби закраине, погинуо е у Зворнику. На Новлянина Бега извади Паша одъ цара ферманъ на смръть; кое кадъ овај чуе, а онъ побѣгне у краину, па у Румелию, кадъ и ондѣ станка недобие, а онъ као трговацъ преко Влашке пређе у Нѣмачку. Но око године 1820. дочепа га Дервишъ-Бегъ, Мустаф-пашинъ сынъ, и убие га.

Кнез Ранко имао е сына Марка Ранковића, кои е после быо капетаном, и кѣр Деву, која е удата была за Лазомъ Теодоровићемъ, кои е по разнима службама бывао, и године 1846. као Совѣтникъ и Капућехая у Цариграду умро.

На Ранково мѣсто дошао е за кнеза Станко, кои е у време Караѣорђево войску водио.

После Туртоглие и Новлянина Бега быо е у Шабцу Каба-Дахия Мусага, Дахие Фочића братъ, кои е съ побунѣмъ Србскомъ изтеранъ. Но када су Срби 1804. год. на врачаръ изишли, и Беѣиръ-Пашу изъ Босне пропустили и съ нѣимъ примиріе учинили, онда Мусага узме нѣшто одобранных коняника у Босни, превари нѣкако Турчию на Дрини, дође у Шабацъ, ту изсѣче до 70. глава Србских, извопа свое новце, и онетъ се у Босну натрагъ врати.

VII.

Две три речи

о лекцији г. Ђ. Даничића у 67 бр. Видовдана.

С' поуздањем могли смо се надати, да ће нам ова лекција из „Литаратуре србске“ добро доћи. У више прилика слушаемо, да се само добро говори о предавању г. Ђ. Даничића. И мисмо се особито радовали ће угледасмо ако не цела дела или одломак а оно бар ову

малу част — једну лекцију, која за себе ипак саставља једно цело. У овој лекцији било је говора о Милошу Светићу појети. *)

У колико нам је мило, што видимо, да имаде људи, који су увидели већ важност и ове струке науке, и што се по могућности старају о обделавању њеном, у толико нас немило дирнуло када наиђосмо у лекцији г. Ђ. Даничића на чудновато сваћање заслуга и способности реченог појете. Нами је прилично познат рад г. Светића, с' тога се и неможемо никако сложити у ономе са г. Даничићем; да је г. Светић онакав каквога представи нам у својој лекцији. И ми сами не одричемо да г. Светић нема мана, али говорећи у историји литературе и то онакав човек какав је г. Даничић никако не одобравамо, да се само мане и неваљалштине на видик изнесе а за добро да се и не сетимо, јер ако се буде овако радило онда ћемо *себе и своје* тек у пола и то наопако познати. А је ли то задатак историје, то ће и сам г. Даничић знати.

Историја Литературе као историја вишег душевног живота народа мора бити строжија и точнија од државне историје, мора бранити добро а нападати зла, износити на видик врлине и мане својих јунака, мора бистрим оком погледати у њихова дела, мора тако зборити, да ни једна реч не покаже пристрастност и једнострано сваћање. Но г. Даничић, као да е ово из вида изпустио, да много о томе не сумњамо ваља нам лекцију његову са неколико приметба пропратити, пак ћемо одма имати јасно пред очима сваћање г. Даничића. А јели то умесно сваки ће онај знати, који и најмање познаје дела Светићева. — С' наше стране ми нити смо позвани, нити је намера наша то, да покажемо колико је добра или зла Светић нашој литератури учинио. Ми смо само вољни, да пропратимо *оно*, већ казано о њему у колико нас време и способност у томе потпомаже.

Одма у почетку свога говора примећује г. Ђ. Даничић „да је Светић до скора био на гласу, изишао је на глас, да је врло учен, премда учености није ничим показао (тако држи г. Ђ. Даничић) него

*) При самом печатању ове свезке добисмо поштом изъ Београда ове „Две три речи“ одъ непознате руке, сь молбом да их оцѣнимъ.

— Србинъ дигнути Србина

Текъ може къ слави. Прва т' е побѣда

Та! къ многимъ другимъ срећу т' желимъ.

Мысли не лете гдѣ чувства нема.

Овима рѣчма е мене јошть као ђака у год. 1823. митроносный пѣвацъ Мушицкій (Ода ХLI. ч. I. стр. 127) поздравио. И я овима поздрављам непознатого мени овога ђака изъ Београда, коега срце тако племенито куца, и душа тако искрено и честито за истину и правду дише. И ова е оцѣна узрокъ, што премда бр. 67. Видова дана јошть ни видели нисмо, ове „Две три речи“ печатњи предаемо, небы ли дао Богъ, да нам се у оваковимъ врстнимъ ђацима обнови стара србска врлина и поштенъ, те да се угуши зараза пагубна, која намъ младежъ нашу тровати непрестае.

се само мислило.“ Ми смо противног уверења знајући добро, да је осим г. Светића и других учених људи живело у томе свету, кроз који је слава његова протицала, па опет видимо, да ни један не бија тако на „гласу,“ као Светић. Шта је узрок тому? Ваљда то, што је тада био свет луд, није умео поштовати оно, што је за поштовање, није знао где наука лежи. И ово жалосно стање нашега народа трајало је све дотле, док не прирасте „млађи нараштај.“ А овај је још са својим рођењем донео небесне мудрости, да поправи оно што су *стари грешници* починили. Жалосно сваћање света!

Ми се овде нећемо упуштати у претрес заслуга Светићеви. То нам није задатак, пре спада у дужност г. Ђ. Даничића као професора Литературе. Али колико је и он био свестан своје дужности и како јој је одговорио, увери ћеду нас још две три примедбе. Но пре него што пређемо на то, као дужност сматрамо, да себе саме запитамо, какву је имао намеру г. Ђ. Даничић, када је о једном историјском лицу наше литературе онако говорио. Ми знамо врло добро, да му сама дела Светићева не могу никако за основ служити, а јели хтео грдити, јели био у намери да у виду историјско-критичног посматрања литературе, пасквиле пише. — Све ово нема места свога у Литератури. Ако жели нападати и омаловажавати припознате заслуге, томе ваља потражити друга поља... Па и опет ово може се свакоме и свуда пре опростити; али човеку, који је позван, да *само истину* говори, никако. Даље г. Ђ. Даничић у својој лекцији чудећи се каже „знатно је у Светића што је *мало* песама спевао.“ То није никаковазнатност, која би могла побудити у *човеку* толико чуђење. *Појезија* није *занаш*, који се може радити *кад се оће*. Појезија, као *занаш душе**) ради се *кад се мора* т. ј. добри или зли утицаји гоне душу у неким извесним тренутима да ради. У овом занату нема проктевања или накана. Оно што душа осећа, оно пева. Ми кажемо ово овако, јер знамо да је уверење света о *појезији* *увек овако било*. Осим ако г. Ђ. Даничић не жели и душу ставити под законе и уредбе Београдске полиције. А кад је тако, онда се *може* певати и *кад се неће*.

У својој лекцији спомиње г. Ђ. Даничић и Светићевог „првенца“ (Сетио се првенца, а заборавио на његова важнија дела — *дух србскога народа*, историју устанка) и каже нам да је та песма у толико „појетска, што је у стиховима“. Врло добро г. Ђ. Даничићу, ово Вам мора сваки одобрити, који појезију и „првенце“ тако сматра, као и Ви. Али ми само то желимо, да нам покажете те женијалне главе, који су у свомјим првим покушајима достигли врх савршенства, који су једним махоне пера створили себи пута, којим би корачали свог живота. Али да не идемо даље, да не узнемирујемо друге људе, г. Ђ. Даничић он нам је за сада најближи, зато ћемо њега „скорим“ запитати, јели он

*) Појезију зато назвасмо занатом, што је „млађи нараштај“ тако сваћај

у почетку свог књижевног рада био оно, што је данас. Ако не жели да пред самим собом црвени, мислимо, да ће радо признати: „*да није*“.

Затим каже нам г. Ђ. Даничић „колико се опомиње, што је које гдеписано и говорено, о Светићевим песмама“. Дакле г. Ђ. Даничић није хтео сам штудирати дела Светићева, па да нам каже своје мњење о њему. Него је пабирчио туђе мисли по „бјелом свету“, што је које гди писано и говорено. По овоме каже нам, да „за најбољу песму Светићеву држи се „*први прелазак* и т. д.“ И та песма „држи се“ за то само као најбоља, што је у њој „тај догађај.“ Незнамо да се што може назвати *лепим*, ако по себи *лепо није*, сам догађај да и оно што *није* *лепо лепим направи* неможемо никако да код све наше воље сватимо. Г. Ђ. Даничић ставља ту *могућност*, ми ћемо радо и то признати, само ако нам каже, да су закони у његовој естетици *) савим други — нови — т. ј. да естетици није основ *срце* човека, но његова *воља*. Осим тога знамо да је догађај у појезији *као лепо* више споредна ствар, главно је да оно *мора бићи лепо, што* догађај *казује*. Даље г. Даничић налази и у томе мане споменутој песми што је размером туђим написана и каже „да Светић с тога и неприпада међу народне појете.“

Сумњамо да би ко ово одобрио, да човек чим обуче туђе 'аљине губи и значај свог народа и ако је човек у туђим аљинама неможе бити оно што је — Г. Ђ. Даничићу ми мислимо, да је размер у појезији најмања ствар, нужно је да се *каже лепо*, а оће ли се ово казати размером од осам, десет или више слогова то је готово све једно.

После тога прелази г. Ђ. Даничић Светићева дела у кратко и казује њиову вредност, а своју лекцију завршио је тиме, да *Светић појеша није !!!* Као што смо јошт у почетку ових редака казали, наша намера није да критично — потанко — испитујемо дела Светића, она ће сама о себи увек најбоље каз'ти шта вреде. Ми се само усудисмо две, три речи у интересу истине прозборити уздајући се, да нам се неће за то замерити. Јесмо ли што неосновно, погрешно говорили, надамо се да ће нам се опростити, поправке готови смо у свако доба примити, само нека буду на разуму и истини основане, јер смо тврдо уверени, да се тек овако даје доћи до онога, што је у животу *пошшена* човека најсветије — до правичности и истине.

Ј е д а н Ђ а к.

Позив на предплату.

Съ овом петом свезком навршуе се полгодишњиј течай овога по-временог дѣла „*Огледала Србског*.“ Зато не пропуштамо позвати и у-

*) Г. Ђ. Даничић професор је и естетике.

молити србску публику, да бы ускорила са предплатомъ, было на другу половину, было на цѣлу годину: ерѣ екемплара' доста има, да можемо од почетка послужити.

Као што е у почетку објављено, дѣло ово излази у свезкама сваких 5 недѣля' по два табака на великой осмини.

Цѣна е на цѣлу годину 3 фор. а. в.

На половину т. е. 5 свезкѣй 1 ф. 50 кр. а. вр.

Предплатници или скупители, познати родолюбци да имаю доброту имена и новце у наплаћеном писму послати на горе стављеногъ издателя или помоћника, одкуда ће се дѣло уредно и бесплатно разашилати. На 6 комада седмый се дае на дарѣ, было у књизи было у новцу.

Такођер позиваю се и умољаваю и врстни наши књижевници, да бы пристали у коло ове полезне раднѣ, и са своима драгоцѣннима приложима притицати и дѣло подпомагати не пропустили, за кое ће осим общте благодарности саразмѣрна награда по важности прилога и брою предплатника' слѣдовати.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ ПОЛИТИЧНОГ ЛИСТА

„СРБОБРАНА“

кои од 1. юлия тек. г. ТРИПУТ преко неделѣ на читавом табаку наново излази.

Програм листа овог познат е. Главни му е задатак био:

1., *Да заснуа праве користи србског народа и осталих славенских племена у просвѣтном, друштвеном и политичнонародном погледу уобште, особито пак*

2., *Да заснуа полишична и црквенонародна права народа србског под заштитом законитости у сагласию с државним интересима, корачаюћи еднаким кораком с напредованѣм духа времена и нѣгових резултата.*

Овай програм остае листу и одяко.

С овим програмом ступа „Србобран“ наново пред свою родолюбиву публику. Да би пак и сиромашниѣй класи нашег народа он приступачан био, то сам му према свестручној скупоћи штампарској цѣну *знашно спустио*, тврдо уздаюћи се, да ће родолюбива публика наша у већем брою доброту имати предброити.

Србобран стае на по године 5 фр. — на 1 четврт 2 фор. 50 н.

Старе познате скупителѣ найучтивие молим, да би ми старо пријатељство указали, и наново предбройнике скупити изволѣли. На 8 предплатника добия се 9-ти лист бадава, или у новцу. — Осим тога може се предброити и код свѣую ц. кр. пошта.

Нови Сад, 12. Юния 1864.

Петар Нинковић
уредник и издатель.

„Шта би рекли и Срби и Турци,

„Да сад згебић изађеш преда ме?

„Би ли рекли: полудіео Марко,

„Не зна више за срамоту тужан! —

ваљада је Марко и више шта бесіedio, али сам ја заборавио, знам пак, да је рекао Саманта војвода Марку;

„Ја сам твоју Јевросиму маіку

„У њезине браће изпросио,

„Али ми је Вукашин украде,

„А ти би ми синак био Марко. —

„То је Марку врло жао било —

сад опет не знам им више тога разговора, већ само како је рекла маіка Краљевићу Марку:

„О мој сине, Бог ми с тобом био!

„За Саманту ја ни чула нисам,

„Уци су ти поносити били,

„Није сваки с њима друговао,

„А камоли мене поизкао,

„Лаже бурва Саманта војвода,

„Хоће маіку да опадне сину,

„Хоће сина да погрди с маіке. —

На то се Марко врло разгњевио, пак је зазвао Саманту на мејдан, а Саманта видіећи да ће га освојити Марко, побіегне с главом без обзира, а Марко:

„Пусти за њим тежку топузину,

„Дохвати га из седла избаци,

„Но Марко му не сиіече главе,

„Већ ећима јунак добавио,

„Те Саманти језик одсиіече,

„Да не лаже и да не опада.

Мени је више реди говорио и вркао ме је покојни Вук, да са наставцима саставим те комаде, и тако да опет постану читаве піесме, али сам ја све чекао, као што ето једнако још чекам, да се нађе који пијевач или казивач, који би од себе знао те піесме піевати или казивати. А да знам јамачно да им не ма бољег маістора од мене, ја бих се радо латио тога посла; но још волим и причекати, него да ме когођ застиди.

У нашим піесмама, особито у оним, у којим је ријеч о женитбама и сватовима и сватбовању, има како су наши піевачи и казивачи овршњачили старе јунаке са млађима, н. п.

„Кума куми Дебелић' Новака,

„Старосвати од Сибиња Јанка

„А діевери Краљевића Марка —

а ти су јунаци старији један од другог по сто и по триста и по четири стотине година. А чује се како су наши піевали и Јанковића Стојана са најстаријим јунацима у једној піесми піевали и начинили га вршњаком Марковим и Милошевим. Тако ће се посліје сто — дваіеста година Карађорђе и Хајдук-Вељко састати у једној и истој піесми са Марком и Рељом и Милошем и са Страхинь'-баном, пак ће бити сви

іедне врете. Тако іе исто Турски султан Мурат (по піесми) умирући од Милошове руке под шатором на Косову рекао своїм везирима, кад им іе наручивао, да не маду пизме на Србе:

„Не тieraіте освeтe на paи;

„Штo іе мeнe Милош paзпopиo ,

„То іе cpeђa вoйничкa дoн'іeлa :

„He мoжe ce зaдoбити цapствo

„Ha душeкy cвe дуxaн пyшeђи —

а духан іе изтекар дошао из Америкe у Европу. Но тaкoвe пoгpіeшкe бивaју пo нeзнaњу піeвaчкoм и кaзивaчкoм, кoји oнoликo знaду oд хистopиe пo истини, кoликo сaми глaвoм пaмтe. Тaкo ce пpипoвiдeдa, дa іe дoшaо Милош Oбилић Кpaљeвићу Мaркy у гoстe и дoниeo му пиш-тoљ или мaлy пyшкy; a кaд гa іe Мaркo зaпитaо; штa му іe тo; oн му іe рeкaо : дa тo мoжe убити нaјіaчeг чoвiкa и нaівeћeг iунaкa нa cвиeтy. Кaд му Мaркo ниe никaкo вiepoвaо, oндa му Милош дaдe ту пyшкy, тe іe сaм ceбi пpoбиo из њe длaн, и рeкaо: „сaд мoжe и нaігoрa рђa убити из пpиeвaрe нaјжeшћeг iунaкa“. И пoтoм іe нaбрзo нeстaлo Мaркa, iер ce oдклoниo oд тaкoг пoгaнoг oрyжђa.

Піeсмy іe лaснo пoзнaти, кoіa іe нaстaвљaнa и кaлaмђeнa пo рaз-личним cтиxoвимa, a и пo нaрiєчiју. Oнa (дoсaд пoзнaтa) нaівeћa нa-рoдњa піeсмa „Жeнитбa Мaксимa Цpнoіeвићa“ пoкaзyіe пo cвoјим cти-xoвимa дa cy іe двa піeвaчa или cпiевaлa зaіeднo, или іe іeдaн дpyгoм нeштo нeгђe зaбaвиo, пaк іe дoпpавиo или нaдoстaвиo. У тoј cy піeсмi двa нaрiєчiјa: іeднo іe, кaкo ce гoвopи oкo Кoњицa тaмo к Сaрaіeвy пaк дo Сeмизoвцa нaјдaљe; н. п.

„Викну слуге, нa бpeкнy cлyшкињe,

„Бpe cлyжкињe бpиштe aвлиe,

„A ви слугe пoљу пoxитaйтe,

„Te cpeтитe пoљeм гoспoдaрa —

тo іe чистo кaкo ce oнaмo нaнижe гoвopи, iер пo нaрiєчiју, кaкo ce гo-вopи oкo Кoлaшинa и пo Бихoрy, билo би „нa бpeкнy нa cлyш-кињe,“ и cpeтитe у пoљу гoспoдaрa, и тaкo би тpeбaлo, дa іe cтa-рaц Милићa и піeвaо, iер іe рoдoм биo oд Кoлaшинa. A дpyгo іe нa-рiєчiє пpaвo Кoлaшинcкo кao н. п.

„Ko i' виђeo вилy нa плaнини,

„Ни вилa ioі бeлђи дpyгa ниe —

пaк oндa кaд cy cвaтoви пyтoвaли :

„Кaкo кoји дaнaк y нaпpeдaк,

„Cвe гa иp eт бoљи мeђy бpaћoм —

a кaд cy дoшли дo мoрa, пaк cy чeкaли и пoглeдaли Млeчaнe дa им пoшaљу пpиeвoз :

„Cвaтoви ce рaхaт учинишe:

„Ko имaшe гpлo пoуздaнo

„Пoниeвa cвaтcкe пoдcкoчицe,

„Ko i' бeкpићa нaгињe чyтyрoм,

„Ko имaшe кoњa oд мeгдaнa

„Oкpeђe гa пo пoљу дилитa, и т. д.

A кaкo іe кaлaмђeнa и пpeкpaјaнa иcтa піeсмa кaзaо іe и пoкoјни cкy-

питељ и издаватељ, кад је први ред наштампао, а крпеж се види тако е почетка, и како је старац Милија кубурио, јер Јован Ковач овако певаше:

„Снаху проси, и просице благо,

„Ја кад Иван благо похарчио,

„Латини су њему говорили:

„„Је л' ти жао три товара блага?

„„Ил' што ни си добио дјевојке?

„Њима Иван право говораше:

„„Шта је мени три товара блага?

„„Моја љуба, Иванбеговица

„„Десет пути то је накладила,

„„Што јој харчљив само дома нисам.

„„Чујете ли, господо латинска!

„„Даћу данас и триста товара

„„Дуждевићку да узмем за сина,

„„И да стечем тако пријатеље.

(Продужиће се.)

IV.

Из црквено-хришћанске књижевности.

1.

Св. Игњатије Богоносач

родом из Антиохије, ученик св. Јована Богослова, био је од самих апостола рукоположен за епископа цркве антиохиској. Гоненје Домицијаново минуло га је срећно, али га Трајан не поштеди учинивши га мучеником г. 116. Написао је посланице Ефесцима, Магнезијанима, Траллијанима, Римљанима, Филаделфицима, Смирњанима и Поликарпу. Особито је знаменита посланица Римљанима колико ради красне простоте, којом је написана, толико и ради живе вјере, јакога духа и рјдке заиста хришћанске ревности богоноснога мученика. Мислим да ћу многим моим читатељима угодити, што ју овдје цјело стављам. „Ето већ једном пође ми за руком, као што се о томе топло молих Господу, да лице ваше видим. Олтар је готов, на ком ћу да постанем жртва Богу; и ви ми доиста љубав вашу неби сте боље показати могли, што олакшавајући ми свршетак жртве моје. Немојте дакле да се одвећ бринете за сачување овога немоћнога тјела моје; немојте пречити ми да ступим на бориште, на кое ме Господ зове; немојте цјенити већма ово моје покварено месо но безсмртну мою душу. Само молите се да добијем снагу духа и тјела, да бих узмогао не само звати се но и показати се као Хришћанин, и сајединивши се у љуби склад љубави, захвалите сложено Богу отцу и Исусу Христу, што је изволио позвати с истока на запад

смиренога слугу из Сиріе, да вѣру унѣ засвѣдочи крвљу својом. Пишем азійтским црквама и являм свима да радо умирѣм за Бога нашега, ако ми ви вашом милошћу, која е у невреме, запреку не ставите. Дед! Христа ради немојте да ми милостиви будете а с мојом великом штетом. Пустите да будем рана звѣровима, ер само овако могу спасеніе души стећи. Я сам жито Господнѣ, и зуби ће ме звѣради самлѣти, да могу постати чисти хлѣб Божій. Потичите радіе звѣрад да своѣ чюлости учине гробом моим удовима тако, да не оставе ни мрвице од тѣла моего. Молите за мене Христа; молите га да кроз ово кршно месо постанем хлѣб Нѣгов. Не заповѣдам вам као Петар и Павао, ер они бѣху апостоли а я сам осуђеник; они бѣху слободни, я вазда роб. Али пошто пострадам, надам се и я да ћу се у име Христово ослободити и слободан устати. — — Из Сиріе до Рима десет стражаца, коима сам біо предан да ме чуваю, врло жестоко са мною поступаше. По суку и по мору, даню и ноћу, они ме на сваки начин злоставляху, нити могах да их ганем на милосрђе са кротошћу и добротинствима. Право бих казати могао, да сам међу десет леопарда окован біо. Али пакости вѣхове служе ми, да се све то болѣ научим христьянскоме трпѣнью. Од свію ствари, што се виде и не виде, друго не желим до Иисуса Христа. Ватра и крет и бѣснело звѣрова и скрипанѣ костію и растрзанѣ удова, све е то за мене ништа. Сваку муку тѣлесну готов сам поднети за Иисуса Христа. Нѣга тражим, кой е за нас умро; к нѣму уздишем, кой е за нас ускрсао. Дед, пустите ме браћо! да будем истинити подражателъ страданя Бога нашего. Сѣтите се у молитвама своим мое цркве у Сиріи, која сад место мене има пастира Христа; у вѣой нека држи мѣсто епископско Иисус и ваша любов. С Богом за вавѣк браћо! у трпѣнью Иисуса Христа.“

2.

Вѣра и философія.

У истой мѣри, којом се вѣра Христова по свѣту ширила и потврђивала, падало е сваки дан то вѣрма идолопоклонство, те е пропасти своіой наглило.

Извѣстност вѣре христьянске и непорочно живлѣнѣ христьяна морало е наипослѣ пробудити ненавист язичних философа, кои почну стрепити за дальн обстанак народне религіе. Суевѣрство и невѣрство оружаше се противу праве вѣре; оно да сачува свое тобожнѣ богове, ово да се коекаквим софизмима и бодљивим подсмѣхом по обичаю своме наруга свему што е добро, спасоносно и свето. Ђдва може човѣк вѣровати када чита, да су у той ненависти и мржњи према Христьянима предначили и високи државници, люди найученіи свога времена. Тацит, овај строги обличитель савремене развратности, мѣсто да покаже ма найманѣга милосрђа бѣдным христьянима, кои су често били невинна жертва Неронова тиранства, страшно их презире, мрзи, и едовито се над

нѣма смѣе (Annal. lib. 15). Плиніе, проконзул простране Витинске покраине, у койой язични храмови біяху опустѣли, а села и градови пуни Христяна, налазаше у новој религіи пусто и фанатичко суевѣрство, кое би се по нѣговим рѣчма могло ласно поправити и у ред довести полицайским мѣрама (Epist. x. 34). Найжешћи неприятель Христянства біо е епикуреац Целе, и нѣгов разговор, шго нам га сачува Ориген, држи се да е вѣрно зрцало мисли язичнога филозофа о Христянству. У томе своем памфлету Целе сили се доказати, да е Христянство гола басна недостойна филозофа и човѣка обдарена здравим разумом, и да е христянима правило вѣровати сва што без темеля и испитиваня. "Вредно е знати што томе опадачу Христянства одговара Єроним у књизи о црквеним списательма; нека знаду Целе, Порфиріе, Юліан, ови пси лаю на Христа, и веле да црква ние имала филозофа, бесѣдника, учителя, да многи и велики мужеви основаше, сазидаше и украсише св. цркву; нека престану корити вѣру нашу да е одвећ простачка, и пометніе е да признаду свое незнавѣ. (Op Hieron. t. 1 p. 109.) Уз ове незнабожце пристане и еврейски фанатизам, наговарајући с почетка сваким начином язичне старѣшине да Христяне прогоне, а доцніе нападајући их и писмено. Срећом црква имала е онда у своме нѣдру мужева вѣштих и наукама свѣтским, кои су добро знали мнѣнія, обичае, жављѣнѣ религію своих неприятеля, и зато могаху их с истим оружіем нѣховим нападати. Ови учительи ступише дакле на бориште с противницима Христянства пишући *апологије*, да обране истину и да посраме невѣрнике и блуднѣ нѣхове.

Борба та с ученим язичницима и еретицима била е од велике користи Христянству, и нѣговоме унутрашњѣм и изванѣском розвитку; ер е кроз ту распру и уметвованѣ међу христянима примѣтно напред корачило. Тако се још за рана међу црквеним списательима поведе рѣч о томе, какав е савез и одношай између Христянства и филозофіе, између вѣре и знаня. Рѣшенѣ важнога тога питања занимаше онда наймудріе главе у Христовой цркви. Но будући да Христянство ест божанствено *одкровеніе*, и као таково стои над разумом, те га вѣром и у простоти срдца примати треба, то су наравно и мисли црквених учителя о филозофіи, и о нѣном савезу с Христянством још у самом почетку духовне те борбе различне бити морале. Било е св. отаца и учителя кои доказиваху да е филозофія Христянима веома нужна. Ову мисао крѣпили су тиме, што ум людски не може никако сам с помоћу свое снаге и своих средства да постигне поднуо и савршено истину; ову истину тек Христянство с божанственим аукторитетом предлага човѣку, и попуњава *одкровеніем* недостатке природнога ума; па су одовуд далѣ изводили и доказати трудили се, да филозофія не само што се не противи Христянскомученю, но и да произлази из еднога с нѣм извора, руководећи посредно човѣка к истой цѣли, ка койой га води Христянство непосредно. Тога су мнѣнія били св. Юстин (Iustini Martyris cohort. ad Graecos), Климент Александриски (Strom. VI.), Теофил, Таціан.

У томе е особито примѣтан св. Юстин. Он се ревностно трудио доказати, да у филозофској науци ние све будаласто и достойно да се одбаца. У своим двѣма апологіяма он безпристрастно разматра грчку филозофию, и похвалюе што е у нѣй добро и правоучително.

Другима е црквеним списательма филозофія била наука, у којој людски разум охоло одбаца сваки аукторитет, и држи себе за нелажан и самосталан извор свакога знаня; те доказиваху да ум тай ние способан да постигне божанствене истине, па зато да и филозофія као производ ума тог ние наука, из кое се истинито знанѣ црпети може. Тертуліян е у томе далѣ ишао. Он е ученѣ филозофіе држао да е за Христяне не само безкористно но и штетно. "Шта има обштега (пита он у Praescript, Haeret. Cap. VIII.) међу Атином и Ёрусалимом, међу академіом и црквом, међу Ёретицима и Христянима? Ми немамо никакве нужде да се старамо о просвѣти послѣ Исуса Христа, нити да истражуемо далѣ послѣ еванђеля. Вѣрујући у Христа и у еванђелѣ, нећемо да знамо за другу вѣру: Quid ergo Athenis et Hierozolymis? quid Academiae et ecclesiae? quid haereticis et Christianis? Nobis curiositate opus non est post Christum Iesum, nec inquisitione post Evangelium. Cum credimus, nihil desideramus ultra credere." А на другом мѣсту вели: „е ли могуће успоредити филозофа с Христянином, ученика Грчке с учеником неба, човѣка кој се занима с едином славом с човѣком, кој се брине само за свое спасеніе, човѣка мудро зборећег с човѣком мудро поступајућим, човѣка кој свашто руши с човѣком, кој све зиђе и подупире? Како е могуће успоредити бранителя блуднѣ с противником исте, изопачителя истине с нѣним ваздашњим хранителѣм и обладателѣм? Шта ли е обштега међу два човѣка, кои су толико едан другоме противни? Adeo, quid simile philosophus et Christianus? Graeciae discipulus et Coeli? famae negotiator, et salutis? verborum, et factorum operator? rerum aedificator, et destructor? interpolator erroris, et integrator veritatis? furator ejus, et custos? (Apologeticus. XLVI.)" Но ако су мисли црквених списателя и отаца о томе предмету различне биле, инак едни и други бранили су Христянство, нѣки простим а други ученим начином и доказима, опровргавајући противно ученѣ язичника, лажних филозофа и учителя.

Дрѣ Петрановић.

V.

Прилози повѣстни.

- 1, *Како е Яковъ Ненадовићъ изабранъ и послављенъ за првогъ ко-манданша у нахи валѣвској 14-га Дек. 1808.*

Ми долеподписани даемо на знанѣ, како есмо у договору у Тополи и у Београду держаномъ съ верховнымъ Господаромъ и своимъ Старешинама заключили и заклетвомъ взаимномъ потврдили, како слѣдуе:

1. Советъ Народны, сви команданти, войводе, Кнезови и савъ народъ признаемо Господара Кара-Георгія Петровића и нѣгово законопотомство за првогъ и верховногъ Србскогъ Предводителя; кое му се сви обѣштавамо вѣрни и нѣговой заповести покорни быти; а онъ Господаръ Георгіе Петровићъ обѣштава се за савъ Народъ отеческу бригу носити, и Советъ Народны за врховни землѣ Судъ припознати.

2. Све заповести издаваѣе Господаръ Борѣе Петровићъ преко Совета народня и у договору са Советомъ Народнымъ. — Свака наредба која се заключи, ако ће на обшту ползу да буде, то е нужно, да се по заповести изврши, онако као што е заповеђено; — ово другоячѣ неможе бити, докѣ сваки Чиновникъ и Старешина незна одъ кудъ ће заповестъ примати, и кому ће одговоръ за свашто давати; — зато дакле дае се на знанѣ свакомъ, кому надлежи знати, да ће се одсадъ наредбе и заповести издавати одъ врховногъ Господара преко Совета Народнѣгъ. — Совет Народны пакъ издаватѣе заповестъ на првогъ одъ Нахіе команданта, кои ће после примлѣну заповестъ на подчинѣне себи властнике издавати, и одъ нѣи совершеніе заповести изискивати; за кое ће отвѣтъ Совѣту Народнѣмъ давати. —

Дае се дакле на знанѣ свакомъ за обште владанѣ и управленіе, да е Господаръ Яковъ Ненадовићъ изабранъ и поставлѣнъ за првогъ команданта у целой Нахіи Валѣвској на кога ће се све заповести одъ врховногъ Господара преко Совета Народня издавати; а све проче Старешине у реченой Нахіи, да имаду одъ нѣга заповестъ примати, и нѣму за свашто отвѣтъ давати, сваку покорность и послушаніе дужни су нѣму као првомъ у Нахіи Старешини одавати, — кои би се нашао, да нѣму покоранъ нѣе, онай ће и самомъ Господару Врховномъ и Совету Народнѣмъ непокоранъ быти, и такови ће се као обшти целогъ Народа непріатель сматрати, и као таковый одъ целогъ народа као издайникъ Отечества каштигованъ ће бити. —

Тако заключено и издано

У Београду 14. Декабра 1808 год.

(М. П.)

Правительствующи Советъ
Народны Србскій.

(М. П.)

Караѣорѣе Петровићъ врховни
вождъ и предводитель
Србскогъ Народа.

2. *Како е проша Машия Ненадовићъ поставлѣнъ главнымъ Начальникомъ военнымъ 12. юния 1813 год.*

За увести нужный порядокъ међу войскама, и учинити да све войске наше согласно дѣйствовать могу нашли смо за добро по свимъ границама нашимъ опредѣлити главне Начальники, и вручити нѣима опредѣлену границу, и войводе подъ команду, съ коима да располажу по налогу нашему. —

Васъ именуемо главнимъ Началникомъ надъ слѣдующимъ войводама: Максимомъ Кретићемъ, Маркомъ Костићемъ, Благоемъ Маринковићемъ, Ђеремомъ Ненадовићемъ, Радованомъ Грбовићемъ, Миливоемъ Тадићемъ. И вручаємо подъ смотреніе ваше границу одъ Лознице до Раче — и т. д. — и т. д.

Налаже му се да обиђе шанце, укрепи, снабдѣ заиромъ, военомъ потребомъ, стражама; но у Турке найпре да недира, жене, децу, стоку да уклони у Дубану, войску да сакупи на едно мѣсто и сви готови да су и т. д. — и т. д.

У Тополи 12. юнія 1813.

(М. П.)

Верховный вождь

Георгіе Петровићъ

(М. П.) Правительствующій совѣтъ народный.

Прим: По овоме види се, да е год. 1813. Прота Ненадовићъ као главный пограничный начальникъ на своіой страни имао подъ собою 6 войвода. Войводе су имале подъ собою капетане. Да бы се одъ прилике судити могло, како су стаяли, прилажемъ овдѣ еданъ „Р а п о р тъ“ войводе Радована Грбовића одъ 28. юнія 1813. Проти Ненадовићу учинѣный, кои овако гласи:

Компания:

Гаврійла капетана	—	—	—	336.	—
Марко	—	—	—	223.	
Мартинъ	—	—	—	268.	
Никола	—	—	—	185.	
По Јовичиномъ рапорту	—	—	—	300.	
Живкови	—	—	—	400.	

1712.

У.

3, Писмо Барона Дибича државном секретару, члену совѣта србскога Груєвићу у Београду (из нѣмачкогъ ирєведено).

Многопочитаемый приятелю!

Я васъ особито молимъ, да бысте доброту имали посредовати, да моя добра сунруга безъ свакогъ задржаваня, како буде молила, нуждну дунавску лађу добие, да може одма и што скоріе колико е могуће изъ Београда у Букарешт отићи. Ову любви пуну доброту я заиста никада заборавити нећу.

Молимъ васъ, да увѣрите о момъ подпуномъ поштованіи великаго мужа Борђа Петровића, избавителя Србскога, као и Младена, Якова, князя Симу, и све честите Срблѣ, кои су верно своме отечеству привржени и неуморно о нѣговомъ благостаніи раде.

Моя е стварь, као што самъ желио, суду военнаго министерства поднесена, и я морамъ овдѣ рѣшеніе очекивати.